

Asuminen on osallistumista: kodin laajentuminen kaupunkitilaan puutarhahankkeissa

Noora Pyyry, Inka Kaakinen ja Krista Willman

Johdanto: urbaani kanssa-asuminen osallisuuden teoreettisena lähtökohtana

Lähestymme tässä artikkelissa osallistumista, osallisuutta ja sen rakentumista arjen kohtaamisissa kanssa-asumisen (engl. *dwelling with*) näkökulmasta (Ingold 2000; Pyyry 2016). Tämän kulttuuriantropologian ja maantieteen piirissä kehitellyn käsitteen avulla tarkastelemme ihmisen elämisen käytäntöjä palauttamalla hänet osaksi ympäristöään, josta hän on monella tavalla riippuvainen (ks. myös Nygren tässä julkaisussa). Artikkelimme sijoittuu jälkihumanistisen maantieteen tutkimussuuntaukseen, jossa huomio kohdistuu erityisesti ihmisen arkiseen toimintaan ja tässä toiminnassa viriäviin tunnetiloihin (engl. *affect*), joiden kautta maailma koetaan (esim. Anderson & Wylie 2009; Greenhough 2010; Thrift 2004).

Jälkihumanistinen suuntaus pitää sisällään monia toisistaan hieman erovia näkemyksiä, mutta yhteistä näille kaikille on ajatus ihmissubjektin kehkeytymisestä yhdessä muun maailman kanssa. Lähestymme siis ihmistä maailmaansa kiinnittyneenä, sen kanssa alati muotoutuvana subjektina. Kanssa-asumisen käsite tuo tämän näkökulman osallisuuden tarkasteluun. Sen kautta määrittelemme asumisen laajasti: se on kotona tapahtuvan elämisen lisäksi asuntojen ulkopuolella tapahtuvaa mielekästä kiinnittymistä ja osallistumista kodin seiniensä ulkopuoliseen yhteiskuntaan, ja laajemmin maailmaan (ks. myös Mäenpää ym. tässä teoksessa). Mielekkyys syntyy nimenomaan osallisuuden ilmiöistä: kaupunkitilaa muokataan ja otetaan omaksi erilaisin keinoin. Tämän

toiminnan kautta asuminen rakentuu, kaupunki siis asutaan kodiksi (Rautio ym. 2015). Tällä tarkoitamme sitä, että kun tiloista tulee ihmiselle tärkeitä ja niitä otetaan omaksi toiminnan kautta, myös suhde niihin syvenee. Kotia eivät siis tee seinät, vaan mielekäs, kiireetön ja kokeileva asuminen. Ja asuessaan ihminen vuorostaan haluaa tehdä tilasta itselleen kotia. Tästä näkökulmasta asuminen ja kodin ”rakentaminen” kulkevat aina yhdessä, ne ovat saman kolikon kaksi puolta (Rose 2012). Ihminen ei siis asu tai rakenna maailmassa yksin: hän tekee sen yhdessä maailman kanssa.

Asuminen liittyikin tarkastelussamme kiinteästi juuri ihmisen mahdollisuuksiin toimia kodin ulkopuolisessa ympäristössä (ks. myös Rättilä & Rinne; Häikiö & Snellman tässä teoksessa). Vaikka tarkastelemme ihmisen toimintaa puutarhahankkeissa, emme lähesty ihmistä muusta maailmasta erillisenä toimijana. Emme siis tee jyrkkää jaottelua (ihmis-)subjektin ja toiminnan kohteena olevan objektin (puutarha) välillä, vaan näemme ihmisen ja puutarhan yhdessä muokkautuvana sommitelmana (engl. *assemblage*), jonka kehkeytymiseen vaikuttaa samanaikaisesti moni asia (Deleuze & Guattari 1980/1987). Tämä sommitelma ei ole muusta maailmasta irrallinen eikä muuttumaton, vaan jatkuvasti uudelleen muotoutuva (esim. Anderson & Wylie 2009). Sommitelman avoimuutta rajoittavat kuitenkin monet tekijät, kuten vallitsevat suunnitteluideologiat ja yleisesti jaetut käsitykset sopivista kaupunkitilojen käyttötavoista. Jälkhumanistisessa kehyksessä huomio kohdistuu ihmisen ja muun maailman välisiin suhteisiin ja kohtaamisiin. Ihmisen lisäksi myös esineillä, tiloilla ja ei-inhimillisellä elollisella (kuten artikkelissamme esimerkiksi kukat, kirvat tai puut) on kyky vaikuttaa maailman rakentumiseen (esim. Bennett 2010; ks. myös Nygren tässä teoksessa). Ihminen ei siis koskaan toimi ”itsenäisesti”, vaan asioiden, tilojen ja ei-inhimillisen elävän ympäristön kanssa yhdessä.

Kansalaisosallistumisen tärkeät teemat – toimijuus, valta, osallisuus ja politiikka – ovat keskeisiä myös jälkhumanistisessa tutkimuksessa. Niitä kuitenkin tarkastellaan eri näkökulmasta. Esimerkiksi valta materialisoituu kohtaamisissa ja osallisuus kehkeytyy tilanteissa, maailman kanssa asuttaessa. Nämä tilanteet voivat olla hyvinkin ohikiitäviä ja vaikeasti tunnistettavissa ja sanallistettavissa. Yhteistä näille tilanteille on se, että ne jollakin tapaa pysäyt-

tävät ja siksi saavat ihmisen katsomaan maailmaa toisin (Pyyry 2016). Tämä toisin katsominen tapahtuu kokeillen ja kysellen, ja usein sille on ominaista tietynlainen leikkisä ote elämään. Kyseleminen ei ole niinkään verbaalia tai tiedostettua toimintaa, vaan enemmän tapa olla maailmassa, avoimuutta tilanteiden kehkeytymiselle ja niiden mukana elämiselle. Kyseleminen voi olla vain hetkellinen tunnetila, jonka aikana tavanomainen näyttäytyy jotenkin outona tai uudenaikaisena. Monesti avoimuus kumpuaa rennosta, mielekkästä oleilusta – siitä, että ihmisellä on tilaa ja aikaa asua. Tutkimuksen kohteena ovatkin usein tunnetilat ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Jälkihumanistinen tutkimus avaa siksi tärkeän näkökulman urbaaniin kanssa-asumiseen ja osallistumiseen.

Asumisella tarkoitamme tässä artikkelissa siis ihmisen kiinnittymistä kaupunkiinsa ja sen ottamista omaksi: sen tekemistä kodiksi urbaanin puutarhanhoidon kautta. Samalla kaupungin ja sen kanssa asuvan ihmishenkilön rajat hämärtyvät, ihminen on saumattomasti osa kaupunkiaan. Kaupunki ottaa monin tavoin osaa ihmisen asumiseen. Kaupungilla on kyky innostaa, osallistaa ja saada ihminen kokeilemaan. Kohtaamisissa syntyvät voimakaat tunnetilat syventävät ihmisen osallisuutta ympäristössään ja rakentavat osallisuuden ilmapiiriä. Kanssa-asumisen käsite mahdollistaa osallistumisen tilanteisuuden teoretisoinnin: usein osallistuminen on vain hetkellistä, mutta silti maailmaa rakentavaa ja ihmiselle tärkeää. Kanssa-asuminen eroaakin humanistisen maantieteen ajatuksesta ihmisen kuulumisesta (engl. *belonging*) johonkin tiettyyn paikkaan, sillä asuminen ei kiinnity osoitteeseen vaan olemisen mielekkyys voi rakentua hyvinkin monenlaisissa sommitelmissa ja olla kestoaltaan lyhytaikaista. Pohdimme tässä artikkelissa niitä tapoja, joilla urbaaniin puutarhanhoitoon liittyvä ”kotoilu” (engl. *homing*) julkisessa tilassa luo mahdollisuuksia kanssa-asumiseen ja mielekkääseen osallistumiseen sekä sitä kautta kaupungista huolehtimiseen ja sen asukkaiden hyvinvointiin.

Urbaanit puutarhahankkeet Helsingissä ja Tampereella

Viime vuosina Suomessakin yleistynyt urbaani puutarhanhoito liittyy laajempaan kansalaistoiminnan trendiin, ”uuteen urbanismiin”, jonka puitteissa asukkaat ottavat kaupunkia tilapäisesti omaan käyttöönsä (esim. Daskalaki

& Mould 2013; Hernberg 2012; Tornaghi 2014; ks. myös Mäenpää ym. tässä teoksessa). Kaupunkitilaan levittäytyvien puutarhahankkeiden lisäksi uusi urbanismi pitää sisällään Siivous- ja Ravintolapäivän kaltaisia tapahtumia sekä spontaanimpaa kaupunkitilan muokkaamista ja ”tuunaamista”, joka on luonteeltaan kokeilevaa, kyselevää ja leikkisää. Näiden tapahtumien puitteissa oleskellaan julkisessa tilassa, mutta kodinomaisessa ilmapiirissä. Koti siis laajentuu kaupungille. Samalla hämärretään julkisen ja yksityisen tilan välistä rajaa ja käydään neuvottelua asukkaiden oikeuksista kaupunkiin (ks. Stacheli & Mitchell 2008; vrt. myös Neuvonen tässä teoksessa).

Urbaanilla puutarhanhoidolla viittaamme tässä artikkelissa kaupunkiviljelyä kirjavampiin viheraktivismiin muotoihin. Kotimaisissa tiedejulkaisuissa termiä kaupunkiviljely käytetään yleisesti kuvaamaan kaupunkitilaa haltuun ottavaa, usein yhteisömuotoista ja asukaslähtöistä ruokakasvien viljelyä (engl. *urban gardening*). Sillä saatetaan viitata myös siirtolapuutarhoihin, vuokraviljelypalstoihin (engl. *allotment gardening*), kaupallisempaan ruokakasvien viljelyyn kaupunkialueella tai sen välittömässä läheisyydessä, tai viljelyyn kotipuutarhoissa, parvekkeilla ja taloyhtiöiden pihalla. Käsitämme urbaaniin puutarhanhoitoon sisältyvän näiden lisäksi muun muassa sissiniityt ja -puutarhat sekä puistokummitoiminnan. Uudet urbaanit puutarhahankkeet ovatkin karanneet perinteisiltä siirtolapuutarhapalstoilta kaupungin joutomaille ja keskustaan, kadunpieliin ja puistoihin. Niiden suosiota selittää niin kiinnostus lähiruokaan ja yhdessä tekemiseen kuin kaupunkitilojen tuunaamiseenkin. Puutarhanhoidon uudet muodot istuvat moneen tilaan ja joustavat moneen tarpeeseen. Istutukset tarjoavat jotain myös ohikulkijoille: ne kutsuvat kääntymään, katsomaan, koskemaan tai maistamaan. Ne yllättävät ja pyytävät katsomaan maailmaa toisin.

Tarkastelemme osallisuutta kanssa-asumisena kahdessa tapaustutkimuksessa, joista ensimmäistä luonnehtivat tiiviit yhteydet viranomaisiin, toista omaehtoinen, yhteisömuotoinen toiminta. Näitä kuvaamalla havainnollistamme niitä puutarhanhoidon kautta kehkeytyviä asioita ja tapahtumia, joissa ihmisen suhde kaupunkiin syvenee. Tämä vuorostaan innostaa ihmistä rakentamaan kotia kaupunkiin, eli tekemään olemisestaan edelleen mielekkäämpää.

Ensimmäinen tapaus on viranomaisten ideoima ja Helsingin kaupungin tukema puistokummihanke Kallion Karhupuistossa, missä ryhmä vapaaehtoisia kaupunkilaisia on hoitanut puiston runsasta kukkapenkkiä jo kesästä 1997 lähtien. Osallistujat – Karhupuiston kummit – ovat pääasiassa lähikortteleissa asuvia eläkeläisnaisia. Kaupungin puisto-osasto vastaa maaryhmän suunnittelusta, taimien hankinnasta sekä kevään istutustalkoista, kummit kitkevät ja kastelevat kukkapenkin koko kasvukauden ajan päivittäisissä tapaamisissaan. Talkoopäiviä kertyy aktiivisimmille kesässä noin kolmen kuukauden edestä. Tyypillisistä kaupunkiviljelyhankkeista poiketen Karhupuiston istutuksilla ja niitä hoitavilla puistokummeilla oli viranomaisille selvä tilaus ja tarkoitus: niiden tuli rauhoittaa puisto, siistiä sen ulkoasu sekä sen käytöt, joita hallitsivat 1990-luvun alun lamavuosina alkoholistien juomaringit. Karhupuiston toimivaksi koettu kummikonsepti on ollut eräänlainen pilottiprojekti sekä inspiraation lähde kaupungeille, jotka ovat havahtuneet kartoittamaan urbaaniin puutarhanhoitoon sopiviksi katsomiaan tiloja sekä valjastamaan asukkaiden viherinnostusta uusiin kumppanuuksiin. Näistä esimerkkinä on Helsingin kaupungin rakennusviraston *Hyvä kasvaa Helsingissä* -ohjelma, jonka avulla virasto on vuodesta 2005 koordinoinut satojen puistokummien vapaaehtoistyötä: vieraslajien torjuntaa, vieraskasvien kitkentää sekä siivoustalkoita kaupungin puistoissa.

Toinen tapauksemme on tamperelainen yhteisöviljelmä, jossa vuosittain hieman vaihtuva ryhmä kaupunkilaisia on harrastanut omaehtoista viljelytoimintaa kesästä 2012 alkaen. Luonteeltaan itseorganisoituva ja asukaslähtöinen viljelytoiminta on tyyppiesimerkki 2000-luvulla kansainvälisestikin suosiota kasvattaneesta kaupunkiviljelystä (esim. Ionnau ym. 2016; Follman & Viehoff 2015; Willman 2015). Kaksi ensimmäistä kesää yhteisöviljelmä toimi Tampereen Aspinniemessä Näsijärven rannalla, mutta joutui siirtymään syksyllä 2013 rakennustöiden alta. Uusi paikka löytyi aktiivisen etsinnän ja neuvottelujen jälkeen seurakunnan mailta Kalevanharjulta, purettujen kasvihuoneiden jälkeensä jättämältä joutomaalta. Viljelytoiminta on vapaamuotoista ja itseorganisoitunutta: se lukeutuu kaupunkiaktivismiin ja neljännen sektorin toiminnan piiriin (ks. myös Mäenpää ym. tässä teoksessa). Viljelijät tapaavat toisiaan viikoittaisissa talkoissa ja pitävät yhteyttä Facebook-ryhmän kautta.

Sato on yhteistä, ja kuka tahansa viljelijöistä voi käydä poimimassa satoa sitä mukaa kun se kesän edetessä kypsyy. Puutarha koostuu reilusta viidestäkymmenestä viljelysäkistä ja -laatikosta, jotka viljelijät ovat hankkineet lahjoituksina tai rakentaneet itse kierrätysmateriaaleja hyödyntäen. Varastona toimivassa vanhassa kasvihuoneessa säilytetään kunkin kotoaan yhteiseen käyttöön tuomia sekä seurakunnalta käyttöön saatuja työkaluja. Aktiivisia viljelijöitä on viitisentoista. Useimmat osallistujat ovat nuoria aikuisia, mutta mukana on myös viljelijöiden lapsia. Lisäksi ryhmässä on noin 30 seuraajajäsentä, jotka osallistuvat lähinnä silmäilemällä projektin kuulumisia Facebookissa tai vieraillemalla satunnaisesti viljelmällä. Tietoa toiminnasta on jaettu niin sosiaalisessa mediassa kuin kesätapahtumissa, mutta uusia osallistujia on löytynyt myös ohikulkijoista. Ruoan tuottamisen lisäksi viljelyharrastukseen liittyy halu kokeilla jotain uutta ja kiinnostavaa, olla kosketuksissa luonnon kanssa, tavata uusia ihmisiä sekä elävöittää ja hyödyntää tyhjäkäynnillä olevaa kaupunkitilaa (Willman 2015).

Karhupuiston aineistomme koostuu havainnoinneista sekä puistokummien puolistrukturoiduista haastatteluista kesältä 2012. Tampereen Kalevanharjulla olemme puolestaan keränneet aineistoa osallistuvan havainnoinnin, ryhmähaastattelun ja kirjeenvaihdon menetelmin vuosien 2014 ja 2015 aikana. Toteutimme kenttätöitä alun perin kahta erillistä tutkimusta varten, joissa olemme tarkastelleet puutarhanhoitoa osallistumisen ja keskenään kilpailevien tilankäyttäjien (Kaakinen 2013) ja kehollisten kokemusten (Willman 2015) kautta. Tässä artikkelissa tuomme aineistot yhteen ja lähestymme niitä uudesta näkökulmasta. Vaikka esittelemämme kaksi urbaania puutarhahanketta edustavat lähtökohdiltaan hieman erilaisia osallistumisen tapoja, niitä yhdistää mielekäs asuminen puutarhan ja toisten kaupunkilaisten kanssa. Näiden esimerkkien avulla lähestymme kokemuksia antoisasta kaupunkielämästä ja ihmisen hetkissä rakentuvasta suhteesta kaupunkiin, toisin sanoen *urbania kanssa-asumista*.

Kokeilua, leikkiä ja oleilua puutarhan kanssa

”Ja niitä pikkulintuja kävelee siellä ja yks on semmone lintu, että se määrätyn ihmisen polvelle tulee aina – – ni tulee siibe se lintu, ja Pirjo on niin tark-

ka että niitä ei saa syöttää [naurua]. Mutta ku Pirjon silmä vältti ni joskus vähän niitä pullanmuruja... [naurua]”. (Karhupuisto, ote puistokummin haastattelusta)

Kuten lainaus Karhupuiston osallisuushankkeesta antaa ymmärtää, puutarhanhoitoon liittyy pienistä arjen tapahtumista nouseva ilo. Pikkulintujen syöttämisen kaltaiset hetkelliset tapahtumat jäävät helposti ulkopuolisilta huomaamatta, mutta ne syventävät ihmisen kaupunkisuhdetta kuin varkain. Toistuvat jokapäiväiset tapahtumat ottavat osaa ihmisen asumiseen juuri affektuaalisella, eli tunnetilojen tasolla: ne saavat aikaan iloa ja mielekästä oloa. Ne pysäyttävät ja kutsuvat ihmisen kanssa-asumaan. Osallisuuden kokemus rakentuu näiden tapahtumien kautta, vähitellen. Kun ihmisellä on tilaa ja aikaa olla mielekkäästi tekemisissä ympäristönsä kanssa, on hän usein myös avoin uusille kohtaamisille ja tapahtumien mukaan tempautumiselle (ks. myös Rättilä & Rinne tässä teoksessa). Näin syntyy positiivinen osallisuuden kehä. Tätä ajatusta kaupungin ja sen moninaisten tapahtumien roolista osallisuuden rakentumisessa avaamme tässä luvussa.

Karhupuiston kummeille puutarhanhoidon viehätys on osittain juuri rutiineissa, toistuvassa, arkisessa tekemisessä. Puutarha saa liikkeelle, ulos, ihmisten ilmoille. Se tuo päivään sopivaa rytmiä ja omaehtoista ohjelmaa: palataan samalle istutukselle, nähdään samoja kasvoja, toistetaan totuttuja toimia. Rutiininomainen tekeminen mielletään usein ikäväksi, ja toki rutiini saattaa peittää alleen mahdollisuuden uuteen, mutta sitä luonnehtii myös tekemisen helppous ja vaivattomuus. Parhaimmillaan se rentouttaa ja tuo lohtua arjen kaaokseen. Rutiini ei toisaalta olisi rutiinia ilman sitä rikkovia sattumia, ja jokainen talkoopäivä tuo mukanaan lupauksen jostain uudesta. Gilles Deleuze ja Félix Guattari (1980/1987) ovat esitelleet ”kertosäkeen” (ransk. *la ritournelle*, engl. *refrain*) käsitteen kuvatakseen muutoksen mahdollisuutta rutiinien ja toiston kautta tapahtuvan toiminnan yhteydessä. Sama toistuu, muttei koskaan samalla tavalla. Tämä johtuu jokaisen tilanteen erityisyydestä. Kun samaa musiikkia soitetaan kerta toisensa jälkeen, jää aina mahdollisuus ilmaista samat sävelet hieman toisin kuin edellisellä soitolla. Samoin toistuva rikkaruohojen nyppiminen, taimien hoivaaminen ja haravointi tekevät tilaa muutokselle. Koska maailma ei ole staattinen tai valmis, jokainen toisto ta-

pahtuu uudenaikaisessa tilanteessa: aurinko paistaa eri tavoin, kukat kurottavat valoon, lapion varsi on ehkä rikki tai lintu laulaa juuri sillä hetkellä erityisen kauniisti. Ihminen on osa tätä maailman liikettä ja siksi myös aina mahdollisesti muuttuva. Rutiininomainen tekeminen avaa aistit uusille asioille, ja tämä aistiminen tapahtuu ympäristön kanssa. Muutos ei ole toiminnan tavoite, mutta toiston ja osallistumisen kautta syntyy tilaisuuksia nähdä maailma toisin. Tämä muutos vaatii aikaa, tilaa ja avoimuutta uusille kohtaamisille.

Puutarhahankkeen kautta Karhupuistosta on tullut kummeille oma oleilu- ja kohtaamispaikka. Osallistujien keski-ikä on korkea eivätkä kaikki kummit enää juuri jaksaa osallistua puutarhatöihin, mutta he saapuvat silti talkootapaamisiin. Puiston penkit houkuttelevat heidät yhteiseen lepo- ja hienonaisuuteen, tuulettumaan, vaihtamaan päivän kuulumiset, seuraamaan kaupunkielämää tai ihastelemaan istutuksia. Puisto kiittää huomiosta. Kukkapenkki kertoo kasvatustarinoita, raportoi säistä tai juoruilee öisistä juhlista. Uskaliimmat pikukulinnut saapuvat lounastamaan pullanmuruja. Lehmuspuit piirtävät hiekkakenttään tutut varjonsa, jotka jakavat puistonkäyttäjät auringonhakuksiin ja -pakoisiin. Osalle kummeista puisto on kuin olohuoneen jatke, se tarjoaa paikan kiireettömään oleiluun ja omaan tahtiin tekemiseen. Roskien keruun, taukoilun, haravoinnin ja kuivien kukintojen nyppimisen lomassa voi suorittaa selän ja kohdistaa katseen ympäröivään kaupunkiin (kuva 1). Karhupuiston viertä kyntävät raitiovaunut, lippakioskin kahvilan terassi, taksitolppa, kirjasto sekä korttelin lukuisat kivijalkaliikkeet syöttävät jalankulkijoita puistoon ja sen reunoille ja tarjoavat vastakohdan kukkapenkin hitaille muutoksille, kesän kululle syksyyn. Kivikaupungin kiire lomittuu puiston verkkaiseen rytmiin, pakottomaan puuhailuun ja uteliaaseen joutilaisuuteen. Puistossa käyvä tuuli tempaisee mukaansa kummin hatun, sieppaa siihen lippakioskin kahvikeskustelut ja heittää ne ohikulkijalle.

Kiireetön oleilu avaa mahdollisuuksia kohtaamisiin, ihmettelyyn ja kaupungin tutkimiseen. Tämä kyselevä asenne syventää suhdetta kaupunkitilaan ja luo puutarhaan leikillisyyden ilmapiiriä. Tätä voidaan tarkastella lähestymällä osallistumista urbaanina leikkinä (Stevens 2007), johon kuuluu muiden seurasta nauttiminen ilman erityistä päämäärää. Aikuisten leikki näyttäytyy erilaisena kuin lasten leikki. Lasta kannustetaan leikkimään ja leikkiä

Kuva 1. Kaupunkielämää Karhupuistossa.

Kuva: Michail Galanakis.

pidetään lapselle ominaisena toimintana, mutta säännöt muuttuvat ihmisen ikääntyessä. Leikki nähdäänkin usein aikuismaisen käytöksen vastakohtana, koska se on näennäisen hyödytöntä ja päämäärätöntä. Leikkisä suhde kaupunkiin kuitenkin venyttää arjen rajoja. Urbaaniin leikkiin kuuluvat kohtaamiset tuntemattomien kanssa ja avoimuus uusille, yllättäville kokemuksille. Vaikka urbaanin puutarhanhoidon ilmeisimpänä tavoitteena on hyöty- tai koristekasvien kasvattaminen, on sillä myös tärkeä sosiaalinen funktio ja samalla toiminta on keino heittäytyä luvalla leikkisäksi. Tässä suhteessa hankkeet muistuttavat uuden urbanismin muita tilan haltuunoton muotoja, kuten Ravintolapäivää tai neulegraffitien kutomista. Ottamalla osaa näihin hiljaisesti hyväksyttyihin (ja yhä enemmän myös virallisesti tunnustettuihin) kaupunkiaktiivismin muotoihin aikuisille avautuu mahdollisuus leikkisyyteen ja mielekkääseen oleiluun ilman pelkoa liiallisesta rajojen ylittämisestä (ks. myös Mäenpää ym. tässä teoksessa).

Jälkihumanistisesta näkökulmasta leikki ei kuitenkaan synny yksin ihmisen aloitteesta. Ympäristö, tässä tapauksessa puutarha, kutsuu ihmisen leikin tapahtumaan. Mullasta ponnistava taimi, vastapuhjennut kukka, sileäksi kulunut haravanvarsi, hauraaksi paahtunut lehti – ympäristö kaikkine ihmeineen – innostaa ja luo tunnetiloja. Kasveja on mukava paitsi katsella, myös koskea ja haistella. Ne saavat aikaan toimintaa ja pyytävät ihmistä heittäytymään yhteiseen hetkeen (ks. Rautio & Winston 2015). Leikki onkin enemmän kuin ulkoapäin havaittavissa olevaa ihmisen käytöstä (engl. *behaviour*); se on tapa olla maailmassa, ikään kuin maailmaan sulautuen. Leikki on avoimuutta tapahtumille, se on tekemistä sen itsensä vuoksi. Lasten tapa kerätä ja kantaa kiviä taskuissaan on esimerkki tällaisen tarpeettomalta vaikuttavan, mutta sisäisesti palkitsevan toistuvan toiminnan tärkeydestä (Rautio 2013). Niin kiven sileä tai rosainen pinta kuin kasvavan taimen herkkä pörroisyyskin voivat saada aikaan voimakkaita tunnetiloja ja hetkeen heittäytymistä. Tämä on kansa-asumista, jonka kautta myös kaupunkitila muuttuu. Leikkisä ilmapiiri antaa ihmiselle mahdollisuuden heittäytyä hetkeen ja kokeilla uutta, silloinkin kun mahdollisuudet ovat muuten rajalliset. Joskus voi pelottaa, mutta samalla asiat, esineet ja kaupunki herättelevät uteliaisuutta:

Ja minä aikoinaan perkasin niitä kukkasia, mutta sitte kun mul on tullu vähän semmosta et mä voin yks kaks kaatua, ja mä kerran kaaduinkin siihen kukkapenkkiin, niin minä en oo sen jälkeen niitä perannu ollenkaan, uskalla mennäkkään sinne. Enää koko kukkapenkkiin. Mut mä oon muuten siellä, käyn katsomassa sen nurkan siellä, mä nimitän sitä Bermudan kolmioksi, se on siinä lähempänä sitä kirjastoo, käyn katsomassa roskat ja siel on kyl löytyny yhtä sun toista, jopa teltasta ja jonkunlaisesta uimasukellusvälineistä, kukkalaatikko oli, yhen ravintolan mainos, ja on ollu kaikenlaista tämmöstä ihmeellistä. – Mä aina löysin yhtä ja toista ihmeellistä. (Karhupuisto, ote puistokummin haastattelusta)

Rutiinit ja tuttuus luovat mahdollisuuksia leikkisyyteen, mutta leikki kehkeytyy innoittavissa kohtaamisissa. Kiireettömyys ja avoimuus tapahtumille saa ihmisen aistimaan ympäristönsä kutsun – puutarha puhuttelee hoitajaansa. Kanssa-asuminen puutarhassa onkin osallistumista ja kiinnittymistä maailmaan mielekkään oleilun kautta (ks. Pyyry 2016). Se on tilan haltuunottoa ajan kuluttamisen, leikkisän autotelisen toiminnan ja ihmettelyn kautta. Sa-

malla kanssa-asuminen on myös tarkoituksellista kodin tekemistä kaupunkitilaan, kuten seuraavassa luvussa esitämme.

Puutarhanhoito on kodin rakentamista kaupunkiin

Paikka ei ollut kovin tuttu aikaisemmin. – – Tavallaan se ei oikein ollut mikään 'paikka', sillä sen läpikulkemisetkin jäivät vähäiselle – – Jos minulta olisi kysytty, että millaisia merkityksellisiä paikkoja Tampereella minulle on, ei kyseinen paikka olisi tullut mieleen millään. Se ei olisi tullut listalle, jolle olisi pitänyt kirjata 1000 merkityksellistä paikkaa Tampereelta. Kalevanharjun viljelytoimintaan osallistumisen jälkeen kuljin usein viljelysten kautta kulkiessani muuten kaupungilla. Sen lisäksi että huomasin, että sen läpi pääsi hyvin moniin paikkoihin, oli samalla hauska kurkata mennessään, että miten viljelyksillä – kurpitoilla ja muilla – oikein meni. Mielikuva eräänlaisesta joutomaasta 'oikeiden paikkojen välillä' on olemassa yhä viljelytoimintaan osallistumisen jälkeenkin. – – Joka tapauksessa nyt tähän mielikuvaan yhdistyy jonkinlainen ymmärrys siitä, että tällaisilla 'joutomaillakin' voi tehdä ja kokea jotain, että niissäkin tapahtuu ihmisille merkityksellisiä asioita. (Kalevanharju, ote kaupunkiviljelijän kirjeestä)

Urbaani puutarhanhoito avaa siihen osallistuville kaupunkilaisille mahdollisuuksia mielekkääseen ja innostavaan kanssa-asumiseen. Kuten yllä siteeraamamme tamperelainen viljelijä tuntee kirjeessään kuvailevan, kyse ei niinkään ole ”kuulumisesta” tiettyyn paikkaan, vaan pikemminkin kiinnittymisestä maailmaan puutarhassa tapahtuvan toiminnan kautta: asumisesta puutarhan kehkeytyvän moninaisuuden kanssa. Kodin tuntua eivät tee seinät vaan mielekäs osallistuminen. Silti asuminen ja kodin rakentaminen liittyvät aina erottamattomasti toisiinsa. Mielekäs toiminta saa ihmisen kiinnittymään asioihin ja tiloihin sekä samalla pitämään niistä huolta. Ihminen ottaa osaa maailmansa luomiseen ja jättää siihen jälkensä. Kaupunkipuutarhoissa tilaa muokataan konkreettisesti niin istuttaen, puutarhaa hoitaen, ympäristöä siistien kuin ilkvallan jälkiä korjaten. Puutarhaan tuodaan omia tavaroita ja se saatetaan merkitä omaksi kyltein tai aitauksin. Asuminen on siis sekä perusta toiminnalle että tarkoituksellista tilan haltuunottoa, toimintaa. Se on osallistumista. Ihminen ei kuitenkaan ”omista” tai asuta mitään paikkaa pysyvästi, vaan pyrkii toimimaan mielekkäästi siellä missä kulloinkin voi. Ihminen tavallaan vaatii omakseen sellaista mitä ei voi koskaan kokonaan saavuttaa (Rose

2012). Hän palaa samalle alueelle, merkitsee sitä omakseen. Osallisuus syntyy tämän rytmin ja toiston kautta, ja samalla ihminen luo järjestystä elämän sotkuisuuteen.

Tilan haltuunotto on usein vain hetkellistä – kurpitsantaimen istuttamista tai kukkapenkin muokkaamista. Tilapäisyys ei kuitenkaan vähennä toiminnan tärkeyttä. Urbaaneissa puutarhahankkeissa uuden kokeileminen liittyy paitsi julkisen tilan rajojen ja totunnaisten tilankäyttötapojen koetelemiseen, myös ruoan kasvattamisen luovaan testaamiseen. Keskeistä toiminnassa on sen sisäinen palkitsevuus ja tilanteiden affektuaalisuus. Mullan lapiointi vetreyttää tietokoneen äärellä työpäivänsä viettäneen kehon, kostea multa paljaiden käsien ympärillä pysäyttää ajan ja tuoreen, juuri mullasta nostetun ja huuhtaistun porkkanan maku suussa herättää aistit. Kurpitsa vaatii vettä, ruusupavut kurkottavat kohti taivasta ja toukat ovat nakertaneet retiihintaimen. Affektit liikkuvat ihmiskehojen ja puutarhan välillä, ne kiertävät ja luovat osallisuuden ilmapiiriä (Willman 2015).

Kuten sitaatti luvun alussa vihjaa, ihminen ei toimi puutarhassa maailmasta irrallisena subjektina, vaan ympäristö kutsuu hänet osallistumaan: ympäristön elementit vaikuttavat siihen, mitä paikalle kokoontuneet viljelijät kulloinkin tekevät. Kuiva multa kutsuu kastelemaan, rehottavat rikkaruohot kitkemään, kasvupyrähdyksen tehneet kurpitsat kääntävät suupielet hymyyn ja vievät sormet kännykkäkameran näytölle. Kasvavien papujen paino uhkaa romahduttaa aiemmin viritelty tukirakennelmat ja vaatii viljelijöitä rakentamaan vahvempia tukia (kuva 2). Toisinaan ympäristö erilaisine toimijoineen tukee ihmisen tarkoituksellisuutta, toisinaan asettuu sitä vastaan. Kalevanharjun viljelmällä sijaitseva vanha kasvihuone herätti viljelijöissä suurta ihastusta ja innostusta: ”tomaattien kuvat vain vilisivät silmissä”, kuten eräs viljelijä tilannetta muisteli. Kasvihuoneesta oli kuitenkin katkaistu sähköt jo aiemmin ja katon tuuletusluukut olivat tiukasti kiinni. Kasvihuone siis houkutteli kaupunkiviljelijöitä toimintaan, mutta samalla kieltäytyi antautumasta yhteistyöhön heidän kanssaan. Kasvihuone toimii kuitenkin tätä nykyä varastona ja taimien esikasvatuspaikkana ja herättelee viljelijät aina kevään tullen pohtimaan uudelleen sen käyttöönottomahdollisuuksia tomaattien ja kurkkujen kasvatuspaikkana.

Kuva 2. Kalevanharjun yhteisöviljelijöitä rakentamassa tukia ruusupavuille.

Kuva: Krista Willman.

Kaupunkipuutarhahankkeissa toiminnan organisointi ja suunnittelu vaikuttavat niissä avautuviin mahdollisuuksiin ja kanssa-asumisen rakentumiseen. Kanssa-asumisen keskiössä on syventynyt maailmasuhde ja sensitiivisyys ”toisen” olemassaoloon. Tilallinen läheisyys ei kuitenkaan aina takaa tämän syventyneen maailmasuhteen muodostumista, vaan siihen vaikuttavat myös valitsevat ideologiat, tottumukset ja toimintatavat. Esimerkiksi rikkaruohoiksi nimettyjen kasvien kirkeminen tai tuhohyönteisiksi luokiteltujen eläinten

häättäminen ei ole pelkästään huolenpitoa; samalla se on itseä varten saavutettavan hyödyn nimissä tapahtuvaa yleisesti hyväksyttyä tappamista. Tarkasteltaessa puutarhanhoitoa kanssa-asumisena yksi keskeinen näkökulma onkin toiminnan välineellinen ja hyötyyn tähtäävä luonne. Mikäli suhde puutarhaan jää välineelliseksi, eli toiminta määrittyy lähinnä hyödyn kautta, jotain kanssa-asumisen kannalta olennaista jää puuttumaan. Emme kuitenkaan tässä artikkelissa syvenny tämän näkökulman tarkasteluun enempää, vaan tyydymme toteamaan, ettei urbaani puutarhanhoito ole *joko* hyötykasvien viljelyä *tai* avointa kanssa-asumista, vaan se on usein molempia yhtä aikaa.

Puutarha ottaa monin tavoin osaa ihmisen osallisuuden muodostumiseen mielekkäiksi koetuissa tilanteissa, kuten olemme edellä kuvanneet. Tärkeää on kuitenkin myös toisten ihmisten kohtaaminen ja heidän kanssaan asuminen julkisessa kaupunkitilassa. Tästä hyvänä osoituksena on monien uusien puutarhahankkeiden yhteisöllinen toimintatapa, jonka sisällä kokeileminen, kasvien hoitaminen, sadonkorjuu ja erilaiset ympäristössä kehkeytyvät satumukset jaetaan. Urbaaneja puutarhahankkeita ja monia muita uuden urbanismin muotoja organisoidaan usein sosiaalisessa mediassa. Sitä kautta on mahdollista löytää toisia samanlaisesta toiminnasta kiinnostuneita kaupunkilaisia, jolloin sosiaalinen media toimii ihmisiä yhteen tuovana ja osallistumista herättelevänä välineenä. Kanssa-asuminen syvenee kuitenkin vasta kehollis-tilallisissa kohtaamisissa ympäristön ja toisten kaupunkilaisten kanssa. Kaupunkitilassa toimiminen on heittäytymistä tilanteisiin, joiden kulkua ei voi ennalta arvata, kuten seuraava ote Kalevanharjulta kertoo:

Viljelijä 1: *Täällä oli yhtenä päivänä kun mä olin keräämässä siemeniä, ni täällä oli yks vanha herra joka niin riemastui siitä kun mä keräsin siemeniä että oisin varmaan naimisiin päässy, että hän oli sillä tavalla että tule vaan minun luokseni, minä tarjoon sulle pakuriteetä.* [Naurua]

Viljelijä 2: *Hyvä kohtaamispaikka!*

Haastattelija: *Selvästi.*

(Kalevanharju, ote ryhmähaastattelusta)

Lopuksi: kanssa-asuminen on osallistumista

Olemme lähestyneet osallistumista ja osallisuuden ilmapiirin rakentumista tässä artikkelissa kanssa-asumisen käsitteen avulla. Kanssa-asuminen on mielekästä kiinnittymistä maailmaan ja tämän maailman merkitsemistä omaksi. Kiinnittyminen tapahtuu ilon ja yllättävien tilanteiden kautta, ja saa ihmisen ”rakentamaan”: hoitamaan puutarhaa, siivoamaan, vaalimaan harvinaisia kasveja ja hymyilemään tuntemattomalle. Kun ihminen saa tehdä itselleen kotia myös julkisessa kaupunkitilassa, suhde kaupunkiin syvenee ja siitä halutaan pitää huolta. Tarkastelemamme urbaanin puutarhanhoidon kautta tapahtuva kanssa-asuminen tuo hyvin esiin toiminnan avaamia mahdollisuuksia mielekkääseen osallistumiseen. Puutarhanhoido tarjoaa tavan olla ja toimia osana omaa kaupunkia ja koko maailmaa.

Puutarhanhoido ei kuitenkaan ole ainoastaan väylä osallistumiseen, vaan se myös rajaa kaupunkitilaa näkyvästi tiettyjen ihmisryhmien käyttöön ja saattaa siksi sulkea tilaa muilta mahdollisilta käyttäjiltä. Toisinaan rajaaminen on tarkoituksellista, kuten Karhupuiston tapauksessa puistoa aiemmin asuttaneiden alkoholistien hiljainen häätäminen. Asumisen, yhteisöllisyyden ja julkisen kaupunkitilan välinen suhde on aina jännitteinen. Samalla tavoin kuin lapsille rajataan leikkialueita ja nuorille rakennetaan skeittipuistoja, myös kaupunkiviljely tapahtuu alueilla, jotka ovat avoimuudessaankin usein rajattuja tietyn ryhmän käyttöön. Toisaalta helpot läpikulkumahdollisuudet ja puutarhojen kutsuvuus voivat saada satunnaisenkin ohikulkijan astumaan näihin tilapäisiin koteihin. Kodin seinien rakentaminen tuottaa yksityistä tilaa, mutta myös syventää ihmisen suhdetta maailmaan. Rakentaminen ei kuitenkaan aina ole rajojen tai seinien tekemistä: kotia on mahdollista tehdä kaupunkiin myös avoimin ovin, kokeillen. Toiston, leikkisyyden, ilon ja kyselemisen kautta avautuu mahdollisuuksia muutokseen ja toisin toimimiseen.

Uraanit puutarhahankkeet ovat raskaan byrokratian puuttuessa monen kaupunkilaisen näkökulmasta helposti lähestyttäviä. Puutarhanhoidon epävirallisuuden ja pienimuotoisuuden takia toiminnasta tiedottaminen saattaa kuitenkin olla hyvin vähäistä tai se tapahtuu ”viidakkorummun” avulla. Joku kenties haluaisi hoitaa puutarhaa kaupungissa, mutta (sosiaalisen median) verkostot viljelyaktiivien suuntaan puuttuvat. Myös esimerkiksi yhteisen kielen

puute voi muodostaa esteitä osallistumiselle. Vain suomeksi tapahtuva viestintä saattaa rajata maahanmuuttajien osallistumisen mahdollisuuksia, eikä kodin seinien ulkopuolelle ulottuvan asumisen toteutuminen ole tällöin täysin mutkatonta. Tiedottamisen puute ja muut urbaanien puutarhojen ympärillä olevat näkymättömät raja-aidat tuovat esille osallisuuden kääntöpuolen. Kaupunkiviljelytoiminta tarjoaa joillekin kaupunkilaisille erinomaisen polun osallistumiseen. Viljelytoiminta ja -yhteisö tuottavat heille mielekkäitä kohtaamisia ja tilanteita, joiden kautta viriää osallisuuden ilmapiiriä puutarhaan ja laajemmin kaupunkiin. Samalla yhteisö sulkee ulos siihen kuulumattomat, olivat nämä sitten rikkaruohoja, tuhohyönteisiä tai ihmisiä.

Urbaania puutarhanhoitoa, kuten mitä tahansa toimintaa, voidaan lähestyä monesta näkökulmasta. Ehkäpä oleellisinta ei olekaan se, onko toiminta yhteisöjä rakentavaa vai julkista tilaa avaavaa. Tarpeellisempaa olisi pohtia niitä keinoja, joilla ihmisten mielekästä asumista kaupungissa voitaisiin tukea. Toteutuuko kaupunkilaisten osallisuus luontevammin kansalaislähtöisen neljännen sektorin toiminnan parissa vai voidaanko myös ylhäältä alaspäin suuntautuvilla osallisuusprojekteilla edesauttaa ihmisen mielekästä kanssa-asumista (vrt. Tuurnas & Haveri tässä teoksessa)? Minkälaiset hankkeet edistävät huolenpitoa ja vahvistavat kumppanuutta kaupunkiympäristön kanssa?

Tämän artikkelin tarkoituksena on ollut tuoda esiin arkisen toiminnan merkitys ja osallistumisen tilanteisuus. Kaupunkisuunnittelun kannalta on tärkeää ymmärtää, että usein asukkaiden osallistuminen on hetkellistä, pienenmuotoista – ulkopuolisen silmin jopa vähäpätöiseltä vaikuttavaa. Vaikkei tällaista osallistumista voida aina todentaa hankedokumentteihin, eikä se näennäisesti johda kohti ennalta määriteltyä päämäärää, näissä hetkissä kiteytyy arjen kanssa-asuminen. Siksi on tärkeää, että kaupunkia suunnitellaan avoimeksi kirjaville käytöille, myös tilojen hetkelliselle tuunaamiselle ja kodiksi tekemiselle. Joskus on parasta jättää suunnittelematta ja antaa tilaa keskeneräisyydelle, tilaa myös ei-inhimillisen ja materiaalsen maailman toimijuudelle. Valmiiksi ajatellut tilat ohjailevat niiden käyttöä ja rajaavat olemisen tapoja ennakolta. Ne saattavat toimia kanssa-asumista vastaan vaientaen kyselevän asenteen. Siksi myös kaupunkien ja muiden virallisten tahojen organisoimissa osallisuushankkeissa olisi tarpeen jättää tilaa suunnanmuutoksille ja

kanssa-asumiselle. Tällöin voi avautua mahdollisuuksia leikilliseen oleiluun, ihmettelyyn ja yllättäviinkin kohtaamisiin, eli kanssa-asumiseen omassa kaupungissa. Monimuotoinen kaupunki on erilaisten, päällekkäisten ja ristiriitaistenkin sommitelmien kudelma: se on avoin ja muuttuva ja siksi monia elämisen tapoja salliva. Uskallus ennakoimattomaan sotii ehkä suunnittelun tiedollista varmuutta korostavaa lähtökohtaa vastaan, mutta voi parhaimmillaan synnyttää positiivisen osallisuuden kehän.

Lähteet

- Anderson, Ben & Wylie, John (2009). On geography and materiality. *Environment and Planning A* 41:2, 318–335.
- Bennett, Jane (2010). *Vibrant matter: A political ecology of things*. Durham: Duke University Press.
- Daskalaki, Maria & Mould, Oli (2013). Beyond urban subcultures: urban subversions as rhizomatic social formations. *International Journal of Urban and Regional Research* 37:1, 1–18.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix (1980/1987). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. (Alkup. *Mille plateaux, volume 2 of Capitalisme et schizophrénie*, julkaistu 1980.) Käännös ja esipuhe Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Follman, Alexander & Viehoff, Valérie (2015). A green garden on red clay: creating a new urban common as a form of political gardening in Cologne, Germany. *Local Environment* 20:10, 1148–1174.
- Greenhough, Beth (2010). Vitalist geographies: Life and the more-than-human. Teoksessa Ben Anderson & Paul Harrison (toim.) *Taking-place: Non-representational theories and geography*. Farnham: Ashgate, 37–54.
- Hernberg, Hella (2012). *Helsinki Beyond Dreams: Actions towards a creative and sustainable hometown*. Helsinki: Urban Dream Management.
- Ingold, Tim (2000). *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge.
- Ionnau, Byro & Mórán, Nerea & Sondermann, Martin & Certomà, Chiara & Hardman, Michael (2016). Grassroots gardening movements. Towards cooperative forms of green urban development? Teoksessa Simon Bell ym. (toim.) *Urban allotment gardens in Europe*. New York: Routledge, 62–90.
- Kaakinen, Inka (2013). Julkijuominen, julkisten tilojen sääntely ja Karhupuiston käytökukat. *Alue ja Ympäristö* 42:2, 17–29.
- Pyry, Noora (2016). Participation by being: Teenage girls' hanging out at the shopping mall as 'dwelling with' [the world]. *Emotion, Space and Society* 18, 9–16.
- Rautio, Pauliina (2013). Children who carry stones in their pockets: on autotelic material practices in everyday life. *Children's Geographies* 11:4, 394–408.
- Rautio, Pauliina & Pyry, Noora & Hyvärinen, Reetta & Tani, Sirpa (2015). Lasten ja nuorten asuminen ei mahdu kotiin. Teoksessa Jouni Häkli, Risto Vilkkio & Leena Vähäkylä (toim.) *Kaikki kotona? Asumisen uudet tuulet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rautio, Pauliina & Winston, Joseph (2015). Things and children in play – Improvisation with language and matter. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 36:1, 15–26.
- Rose, Mitch (2012). Dwelling as marking and claiming. *Environment and Planning D: Society and Space* 30, 757–771.
- Stacheli, Lynn A. & Mitchell, Don (2008). *The people's property? Power, politics, and the public*. New York: Routledge.

- Stevens, Quentin (2007). *The ludic city: Exploring the potential of public spaces*. London: Routledge.
- Thrift, Nigel (2004). Intensities of feeling: Towards a spatial politics of affect. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 86 B:1, 57–78.
- Tornaghi, Chiara (2014). Critical geography of urban agriculture. *Progress in Human Geography* 38:4, 551–567.
- Willman, Krista (2015). Yhteisöllisen kaupunkiviljelyn keholliset merkitykset. *Alue ja Ympäristö* 44:2, 30–44.